

ARNIKUM

ARNIKA
ČTVRTLETNÍK
SDRUŽENÍ ARNIKA

1-2009

Záplava reprotoxických látek ohrožuje lidskou plodnost

V naší zemi se přibližně patnáct procent párů potýká s neplodností. „Děti ze zkumavky“ se v České republice rodí už kolem tří procent. K hlavním příčinám zhoršující se plodnosti jsou řazeny nezdravý způsob života, kouření, nadměrný stres, elektromagnetický smog a v neposlední řadě i znečištění životního prostředí. V listopadu Arnika uspořádala několik tiskových konferencí s lékařem Tedem Schettlerem, který už řadu let zkoumá vliv reprotoxických (reprodukcí ohrožujících) látek na člověka.

Americký toxikolog během svého přednáškového turné představil knihu „Generace v ohrožení“. Publikace, která právě vychází i u nás, seznamuje čtenáře s obecným mechanismem působení toxických látek na reprodukci. O motivech k napsání Generace v ohrožení Ted Schettler řekl: „Nejdůležitějším sdělením knihy mělo být, že úspěšná reprodukce a normální vývoj plodu a dítěte

ván látek určených pro trh. U mnohých není možný vliv na reprodukci vůbec zkoumán. Velkým problémem je také značení výrobků. Často je neúplné a spotřebitel nemá možnost odhalit, jaké nebezpečné toxikanty se v konkrétním produktu nachází. Pro alespoň přibližnou představu rozšíření reprotoxických látek se zaměříme na ty, které se mohou vyskytovat v domácnosti, třeba v kuchyni.

Ted Schettler představil problematiku reprotoxických látek na tiskových konferencích v Ústí nad Labem, Jihlavě, Ostravě a Praze.

Foto: Jan Losenický, Arnika

mohou být ohroženy působením mnoha různých látek kontaminujících životní prostředí. Vycházející se plod a dítě jsou obzvláště vnímavé na vystavení toxickým látkám i v tak malých koncentracích, které nemají žádný pozorovatelný dopad na dospělé lidi.“

Reprotoxické látky kolem nás

Množství reprotoxických látek, které se vyskytují v našem prostředí, nelze snadno určit. Jedním z důvodů je nedostatečné testo-

vaní látek určených pro trh. U mnohých není možný vliv na reprodukci vůbec zkoumán. Velkým problémem je také značení výrobků. Často je neúplné a spotřebitel nemá možnost odhalit, jaké nebezpečné toxikanty se v konkrétním produktu nachází. Pro alespoň přibližnou představu rozšíření reprotoxických látek se zaměříme na ty, které se mohou vyskytovat v domácnosti, třeba v kuchyni.

Lednička, mikrovlnná trouba a ostatní elektrické spotřebiče často obsahují bromované zpomalovače hoření (BFR). Ty se někdy vyskytují i v textilích, plastech a dalších materiálech. Testy na zvířatech ukazují, že BFR ovlivňují nitroděložní vývoj savců, působí například na vývoj mozku. V teflonovém nádobí může být kyselina perfluoroktanová (PFOA), která je spojována s vývojovými vadami a poškozením jater.

Olovo způsobuje poruchy vývoje nervové soustavy. Nezřídka je ukryto v nekvalitní keramice, starých vodovodních trubkách nebo nátěrech. Z PVC podlahy se mohou do okolí uvolňovat reprotoxické ftaláty a jiná změkčovadla. A to jsme teprve na začátku, například jsme se ani nedotkli problematiky jídla a pitné vody. (Více informací o nebezpečných chemických látkách ve vaší domácnosti najdete na: www.chemicky-dum.arnika.org.)

pokračování na str. 3 ►

Za pět minut dvanáct

Ve Zlíně spadl strom a zabil dítě. Na silnicích umře kvůli nárazu do stromu ročně několik set lidí. Máme se kvůli tomu stromů bát? Silničáři a někteří správci zeleně říkají, že ano, a chtějí více kácet. Opakuje se to už řadu let každou zimu a stromy ve městech i historické aleje tak už na mnoha místech značně prořídly. Jistěže nelze bagatelizovat zlínskou tragédii. Nicméně jde o výjimečnou nešťastnou událost - poškození stromu neodhalili ani odborníci. Silniční neštěstí pak zpravidla zaviní zběsilá jízda, špatný technický stav vozu nebo alkohol v krvi řidiče. Srážka se stromem je pak už pouze důsledkem, nikoliv příčinou havárie.

Nepodléhejme hysterii a nečinně ukvapená rozhodnutí. Naše města bez stromů se změně v betonové poušti, krajina bez stromořadí bude nudná a ztratí na své krásě. Ptejte se spíše, proč správci silnic i městské zeleně věnují tak zoufale málo pozornosti péči o stromy a sázení nových. Naši předkové stromy uctívali, vysazovali na památku významných událostí, umísťovali do rodových erbů. Dnes nám pomáhají čelit znečištěnému ovzduší a jsou nedílnou součástí české krajiny. Až zas někdo bude chtít kácet, zeptejte se ho, kolik stromů vysadil.

Martin Skalský, vedoucí
Centra pro
podporu
občanů
sdružení
Arnika

Ted Schettler: Důsledky vystavení toxickým látkám v dětství někdy poznamenají jedince na celý život

Ted Schettler je americký lékař a uznávaný odborník na reprodukční a vývojové vady, neurotoxicitu a další zdravotní problémy, jež mají svůj původ v životním prostředí. Vystudoval lékařství na univerzitě Case Western Reserve a veřejné zdraví na Harvardské univerzitě. Jeho knihy „Generations at Risk“ a „In Harm's Way: Toxic Threats to Child Development“ rozebírají spojitost mezi zhoršeným stavem životního prostředí a poškozeným lidským zdravím - od poruch učení po onemocnění rakovinou.

* Myslíte si, že jsou lidé ve vyspělých zemích vystaveni působení nebezpečných látek méně než v minulosti?

Na to nelze jednoznačně odpovědět. U některých nebezpečných chemikálií to pravda je. Dochází k jejich regulaci nebo i výraznému snížení výroby a použití. Současně se ale objevují nové nebezpečné látky. Jedním z nejlepších příkladů jsou bromované zpomalovače hoření (BFR). Hodnoty jejich obsahu v mateřském mléku matek neustále rostou, a to na celém světě.

* V některých regionech se zhoršuje plodnost žen, snižuje kvalita spermií u mužů, jsou na vině kromě jiných faktorů i chemické látky?

V poslední době je k dispozici stále větší množství vědeckých prací, které přímo popisují vztah mezi počtem spermií a množstvím určitých látek v životním prostředí. Většina vědců se tak podle mě začíná shodovat na tom, že množství nejrozličnějších látek v našem životním prostředí negativně přispívá ke zhoršení kvality spermií. A nejde pouze o jednu látku, je jich velké množství. Jako příklady lze uvést různé druhy pesticidů nebo některé ftaláty přidávané do PVC.

* Jsou chemické látky a výrobky uvedené na trh dostatečně testovány? A jak je to s jejich značením, dozvíme se jako spotřebitelé, které zboží pro nás může být nebezpečné?

Asi je očividné, že tomu tak není. Je to ostatně i jeden z důvodů, proč byla v Evropě přijata nová legislativa tzv. REACH, která požaduje přísnější testování chemických látek určených pro trh. Ohledně značení jsem plně pro to, aby byl obsah výrobků podrobně popsán, přestože se tomu producenti brání. V opačném případě lidé postrádají možnost skutečné volby při výběru konkrétních výrobků.

* Mohl byste vyjmenovat skupiny reprotoxických látek, s kterými lidé z průmyslově rozvinutých zemí přichází do kontaktu nejčastěji?

Lidé jsou vystaveni velkému množství látek, které ovlivňují reprodukci. Patří k nim pesticidy, změkčovadla, aditiva v plastech, těžké kovy jako olovo, kadmium, rtuť a mnohé další. Například

stát Kalifornie požaduje značení všech produktů, které obsahují reprotoxické nebo rakovinotvorné látky. Podíváte-li se na ten zákon na internetu, jmenuje se Návrh 65, zjistíte, že jeho součástí je opravdu velmi dlouhý seznam látek, jejichž přítomnost byla objevena ve spotřebitelských výrobcích. Těch látek je na seznamu kolem sedmi set. Existuje ale spousta chemikálií, které nebyly ohledně možného vlivu na reprodukci vůbec testovány.

* Jak máme sebe a své děti od vlivu toxických látek uchránit?

Je dobré nakupovat věci, o nichž víme, že jsou bezpečné a známe jejich složení. Doma bychom neměli mít výrobky obsahující změkčovadla a podobné látky. Opatrní bychom měli být i ohledně vybavení školek a škol, které naše děti navštěvují. Je třeba zkontrolovat i své pracoviště a případně zjistit, z čeho jsou věci, které nás každý den obklopují, vyrobeny.

* Ochránci zvířat někdy tvrdí, že mnohé testy na zvířatech jsou zcela zbytečné, neboť stejně nelze jejich výsledky převést na člověka. Jaký na to máte názor?

Domnívám se, že se testy na zvířatech v současné době používají ve zbytečně velkém rozsahu. Současně ale jejich význam nezavrhuji. Argument o nepoužitelnosti jejich výsledků pro lidi znám. Ohledně některých účinků je to pravda. Obecně je ale důležité si uvědomit, že velké množství biologických procesů je shodných nebo velmi podobných. Například estrogen u krysy nebo opice je stejný jako estrogen u člověka a při testování jeho účinků na zvířatech můžeme získat mnoho cenných informací. Současně ale říkám, že potřebujeme vyvinout nové způsoby testování, které by maximálně omezily testování na zvířatech.

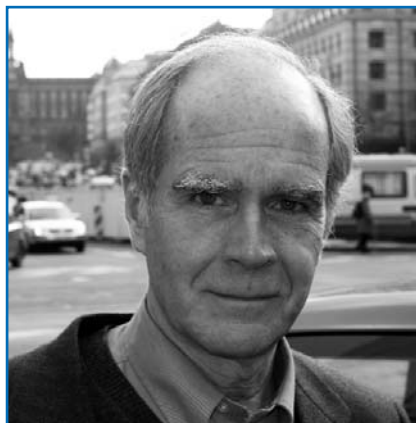
* Máte nějaké životní krédo?

Žádné konkrétní krédo nemám. Jednu věc ale považuji za opravdu důležitou. Jako lidé bychom si měli uvědomit, že jsme pouze jedním z mnoha živočišných druhů žijících v ekologickém systému. Známý americký ekolog Aldo Leopold řekl, že lidé jsou členy

komunity všech živých organismů a nejsou od ní odděleni. Náš zdravotní stav je propojen se stavem ekosystému, v němž žijeme. Lidé mají závazky vůči budoucím generacím. Způsob, jakým žijeme, ovlivňuje i jejich život a nejde pouze o naše děti, mluvíme o následujících sedmi i více generacích.

* Jak přenášíte své znalosti do praktického života?

Mnohem víc se starám o to, co nakupuji a co jím. Například se snažím jíst co nejvíce biopotravin. Nedělám to ale pouze pro své zdraví, chápu to i jako politické vyjádření. Myslím si, že je čas začít podporovat způsoby života, které jsou příznivější pro životní prostředí. A možnost, jak to udělat, je zvýšit po nich poptávku.

Ted Schettler: „Vyníjející se plod a dítě jsou vnímavé i na vystavení toxickým látkám v koncentracích, které nemají žádný pozorovatelný dopad na dospělé lidi.“

Foto: Jan Losenický, Arnika

Zora Kasiková a Jan Losenický
(Nezkrácený rozhovor naleznete

na našich webových stránkách: www.arnika.org.)

► pokračování ze strany 1

Látky ohrožující plodnost a vývoj dětí se vyskytují i ve venkovním prostředí. Při tiskové konferenci Teda Schettlera v Ostravě Arnika zveřejnila žebříček největších znečišťovatelů reprotoxickými látkami v České republice. Podle údajů z Integrovaného registru znečišťování dopadly nejhůř Zlínský a Moravskoslezský kraj. Naopak nejlépe se umístil Liberecký kraj a Vysočina. K největším znečišťovatelům patří výrobci organických chemikálií, hutě, elektrárny nebo zpracovatelé plastů. Naše životní prostředí zamořují především benzenem, těžkými kovy (rtuť, kadmium, arsen), dioxiny, polétavým prachem PM10 a množstvím dalších.

K reprotoxickým látkám patří i některé ftaláty v PVC. V prosinci Arnika uspořádala happening proti používání PVC na potravinové obaly. Foto: Jan Losenický, Arnika

Jak se vyhnout látkám, které mohou poškodit i zdraví vašich potomků?

Na první pohled se situace kolem reprotoxických látek zdá bezvýchodná. Existuje však množství opatření, které můžete udělat, abyste byli působení těchto látek vystaveni co nejméně. Začít můžete s předměty, u nichž máte podezření: věci z neznámým plastů nebo PVC, výrobky s varovnými symboly apod. Je dobré se zamyslet nad možnými způsoby expozice těmto látkám - dýcháním, jídlem, pitím nebo fyzickým kontaktem. Pesticidům v ovoci a zelenině se dá vyhnout vlastním pěstováním plodin nebo nákupem bioproduktů. Údaje o největších znečišťovatelích najdete v Integrovaném registru znečišťování. Pokud se stěhujete na nové místo nebo vás zajímá životní prostředí ve vašem okolí, vyplatí se prostudovat územní plán. Jsou zde uvedeny staré zátěže, plánované průmyslové zóny atd. Obrátit se můžete i na obecní nebo městský úřad. Na základě práva na informace o životním prostředí vám k požadovaným informacím musí poskytnout přístup.

Nezapomeňte, že k potenciálním účinkům toxických látek jsou náchylnější děti. Mají vyšší tepovou frekvenci zvyšující příjem škodlivých látek vzduchem, při přepočtu na jednotku jedí a pijí více než dospělí. Větší expozice může být i důsledkem aktivity, jako je například ocucávání předmětů. Další rady včetně podrobného přehledu hlavních látek, s nimiž mohou lidé přijít v běžném životě do styku, naleznete v knize Generace v ohrožení. Knihu lze objednat na adrese arnika@arnika.org (cena 188 Kč, pro členy Arniky 145 Kč).

Jan Losenický

Nejúčinnější a nejlevnější klimatizací jsou stromy

Člověk a strom, dva poutníci věků. Mnozí lidé tento vztah dvou entit již dávno nechápou jako nepokryté vykořisťování té strany, která nikam neuteče. Vědecké poznatky dokazují, že stromům vděčíme za dříve netušené. Podíváme-li se na strom tak, jak to udělali výzkumníci z Ústavu systémové ekologie a biologie Akademie věd ČR v čele s Janem Pokorným, zjistíme, že někdy hledáme a vymýšlíme věci, které příroda už dávno vynalezla.

Na Zemi dopadá denně zhruba 180 000 terrawattů (TW) sluneční energie. Pro srovnání uvedme, že celková energetická potřeba lidstva je 10 TW, tedy 18 000krát menší. V našich podmínkách mírného pásma připadá na jeden metr čtvereční přibližně 1000 kilowattů. Jen na areál elektrárny dopadne zhruba tolik energie, kolik ji sama vyrábí.

Co se s touto energií stane, záleží na vlastnostech konkrétních povrchů. Pokud sluneční svit dopadá na lesnatou krajinu s dostatkem vody, pak se ze 70 % až 80 % spotřebuje přeměnou na teplo skryté ve vodní páře. Jde o proces takzvané evapotranspirace neboli odpařování vody skrze rostliny. K významné změně ovšem dojde, když takovou krajinu odlesníme a přetvoříme ji například na pole

nebo zastavěnou oblast. Potom se sluneční energie ze 60 % až 70 % přemění na klasické teplo.

Jinými slovy, stromy jsou perfektní klimatizací a současnou technikou jsou zcela nedostižitelné. Luxusní hotelová klimatizace chladí výkonem 2 kW, ale v součtu naopak své okolí spotřebou energie pouze otepluje. Jeden velký vzrostlý strom s dostatkem vody chladí během léta výkonem 20-30 kW. Teplotu svého okolí tak sníží o 3 až 6 stupňů Celsia. V chladné části dne, tedy především v noci, se navíc toto skryté teplo kondenzací uvolňuje zpět. Stromy tak klimatizují hned dvakrát - přes den nás ochlazují a v noci zahřívají. A další výhody? Je jich spousta - například tichý chod, solární pohon, maximální vhodnost pro venkovní použití, plně recyklovatelný materiál nebo záruka bezproblémového chodu na osmdesát i více let. Ano, zapomněli jsme ještě na minimální náklady na údržbu a plnou automatickou celého systému. Na listech stromů je totiž množství průduchů, které v závislosti na intenzitě záření a množství dostupné vody ovlivňují její odpařování.

Laskavost stromů nás provází od kolébky po rakev. Naši předci věděli, že i ve městech mají velké stromy své místo. Posezení ve stínu vzrostlého stromu v letním vedru nelze nahradit ničím jiným. Můžeme strom pokácet a vyměnit třeba za slunečnick, vlastnosti tohoto stínu ale nebudou stejné a pocítíme to na vlastní kůži.

Jakub Esterka

Budoucnost unikátní lokality nedaleko Jihlavy je nejistá

V pístovském vojenském prostoru poblíž Rančívrova leží tankodrom, přírodně unikátní lokalita regionálního, ne-li celorepublikového významu. Na přelomu července a srpna roku 2008 zde pracovníci Agentury ochrany přírody a krajiny našli několik exemplářů dvou velice zajímavých druhů korýšů, listonoha letního a žábřonožky letní. Jde o jedinou známou lokalitu zmíněných druhů na Vysočině. Oba kriticky ohrožené druhy jsou navíc velmi vzácní i v rámci celé České republiky.

Dospělý jedinec listonoha letního může dorůst délky 12 cm, jedná se tedy o poměrně velké živočichy. Jak listonoh, tak i žábřonožka obývají takzvané periodické tůňe, drobné vodní plochy, které pravidelně vysychají a následně jsou například po silném dešti nebo při tání sněhu znovu zaplavovány. Tůňky na rančívrovském tankodromu vznikly díky pojezdům těžké vojenské techniky. Odkud a jak se unikátní druhy na lokalitu rozšířily, není známo.

Kromě již zmíněných korýšů zde žijí další druhy chráněných a kriticky ohrožených živočichů. Zmíněné tůňe velmi vyhovují obojživelníkům. Je zde možné vidět kuňku obecnou, rosničku zelenou, blatnici skvrnitou, čolka obecného nebo skokana krátkonohého. Všechny vyjmenované druhy jsou silně ohrožené. Z plazů lze uvést ještěrku obecnou nebo živorodou a slepýše křehkého. V lokalitě rostou i vzácné rostliny, například kriticky ohrožený plavín štítinatý nebo bramborníček hnědý, vachta trojlístá, zeměžluč okolíkátá, vemeník dvoulistý a další ohrožené rostliny.

I z neúplného výčtu vzácných druhů je patrné, že se jedná o lokalitu nemalé biologické hodnoty. Profesionální a dobrovolní ochránci přírody proto opakovaně usilovali o její vyhlášení jako zvláště chráněného území. Zatím to však není možné, protože pozemky jsou stále v majetku armády. Osud lokality byl v minulosti ohrožen už několikrát. V roce 2006 byla například část mokřadů

Jeden z nalezených exemplářů listonoha letního.

Foto: Mgr. Jaromír Maštera

u Rančívrova protiprávně zavezena sutí. Problém řešilo místní občanské sdružení ve spolupráci s Centrem pro podporu občanů sdružení Arnika. Jednou ze současných hrozeb je možný odprodej soukromému investorovi a zastavení cenných lokalit.

Jan Michálek

Spotřeba papíru má více stránek

Na výrobu jedné tuny papíru je potřeba přibližně pět metrů krychlových dřeva. Jedná se sice o dřevo nižší kvality, přesto výroba papíru vytváří tlak na jeho těžbu. Arnika již osm let vede kampaň „Šetrné papírování“. Jedním z jejích cílů je zlepšit nakládání s touto surovinou. Spotřeba papíru totiž v České republice trvale stoupá. V současnosti se pohybuje už kolem 150 kg na jednoho obyvatele. Velká část je pokryta dovozem. I tím roste její dopad na životní prostředí. Důležité je omezit zbytečnou spotřebu, tisknout oboustranně, odmítat letákovou reklamu a nákupem podpořit výrobky z recyklu. Ze zastavení vývozu papíru do Asie si Evropa může vzít poučení. Myslíme-li to s recyklací vážně, je třeba se věnovat všem jejím stránkám.

U hygienických papírů (kapesníky, toaletní papír, papírové utěrky apod.) bychom mohli předpokládat, že budou vyrobeny hlavně ze sběru. Jedná se přeci o papír na jedno použití, který už dále není možné recyklovat. Situace je ale jiná. Arnika udělala malý průzkum nabídky těchto výrobků v obchodech a zjistila, že jen asi

každý desátý je vyroben z recyklu. Navíc tuto skutečnost většinou ani nezjistíte, protože ji výrobci neuvádí. Výběr výrobků z recyklovaného papíru různých značek naleznete na našich stránkách www.papir.arnika.org.

Na podobné problémy můžete narazit i při nákupu grafických papírů. Surovina pro jejich výrobu může pocházet z míst, kde dřív rostl prales a dnes místo něj stojí eukalyptové plantáže. Takový papír, vzhledem k původu dřeva a vykonané cestě, příliš ekologický není. Obdobným léčkám se jednoduše vyhnete nákupem papíru s ekoznačkou. V České republice jde o označení „Ekologicky šetrný výrobek“, často je u nás vidět německá značka „Modrý anděl“. Šetrné hospodaření v lesích zaručuje i označení FSC.

Příkladem by šlo uvést víc. Na závěr se pojďme podívat, jak řeší obdobné problémy jinde. V sousedním Německu existuje projekt „Papír má mnoho stránek“, který seznamuje spotřebitele s hlavními problémy ohledně výroby, spotřeby i likvidace této suroviny. Vznikla zde koalice nevládních organizací, úřadů a firem s názvem „Iniciativa 2000plus“. Společně se snaží prosadit na trh sešity a další školní pomůcky z recyklovaného papíru, které jsou jasně odlišitelné od ostatních. Neziskové organizace, jako je např. Robin Wood, propůjčují výrobcům licenci a zaručují se, že se skutečně jedná o produkty z recyklovaného papíru.

Kateřina Režná

Arnika chce zlepšit chemickou bezpečnost občanů Evropy

Jsou lidé v Evropské unii dostatečně chráněni před negativními dopady chemických látek? To je ústřední otázka projektu „Chemická bezpečnost občanů Evropy“, který Arnika odstartovala na konci roku 2008. Jeho načasování souvisí s předsednictvím České republiky v Radě EU. V blízké době se rozhodne o osudu některých významných dokumentů ohledně omezení nebezpečných látek. Postoj Evropské unie v čele s naší zemí bude při jednáních zásadní.

Jedna z chystaných úmluv se týká omezení rtuti. Její aktuálnost potvrdily výsledky nedávno zveřejněné studie od Mezinárodní pracovní skupiny Zero Mercury. Ukázalo se, že široce akceptovaný limit pro příjem methylrtuti je překračován v nejrůznějších částech světa. Během českého předsednictví se bude jednat také o rozšiřování seznamu nebezpečných organických látek v rámci Stockholmské úmluvy nebo o limitech dioxinů v odpadech.

Ve svém novém projektu se Arnika věnuje čtyřem hlavním oblastem. První z nich je bezpečnost hraček a dalších předmětů pro děti. Ke spolupráci jsme oslovili například poslankyni evropského parlamentu doktorku Zuzanu Roithovou. V rozhovoru nás seznámila s pozitivní legislativní novinkou: „Nová směrnice o hračkách, o které hlasoval Evropský parlament, zásadně omezí

používání těžkých kovů. Mutagenní (CMR) látky budou zakázány, nebude-li vědecky prokázáno, že v minimálním stopovém množství, ve kterém se případně používají, nemají žádný škodlivý vliv. Stejně tak zakazujeme vonné látky, pokud nejsou povoleny pro dětskou kosmetiku či rozšiřujeme seznam zakázaných alergenů.“

Druhá oblast, které se projekt věnuje, se týká chemických látek v zařízení bytů a veřejných budov. Třetím tématem je REACH nebo-li evropské nařízení o registraci, hodnocení, povolování a omezení toxických látek. Jeho hlavní význam spočívá v převedení větší odpovědnosti na producenty a dodavatele chemických i jiných výrobků. Tématem posledním je dostupnost informací o toxických látkách prostřednictvím Evropského registru znečišťování a českého Integrovaného registru znečištění.

Do projektu se můžete zapojit i vy. Připravili jsme pro vás fotosoutěž o zajímavé ceny. Podmínkou účasti je zaslání vámi zhotovených fotografií k různým tématům. Po únorovém námětu „Hračky bezpečné i nebezpečné“ následuje „Ekologická domácnost“. Více se o soutěži dozvíte na stránkách projektu www.pvc.arnika.org/chemickabezpecnost.shtm. Můžete se také zapojit do naší on-line diskuse. Stačí nám na webových stránkách napsat svůj názor nebo například problém, kterému by měl být věnován větší prostor. Při práci na projektu vaše podněty zohledníme.

Miroslava Jopková

V soutěži „Naše škola bez jedů“ vyhrálo pexeso z Bystřice

Jaké nebezpečné chemické látky se mohou ukrývat ve vybavení kolem nás a jak je nahradit, zkoumalo od dubna několik družstev žáků a studentů v soutěži „Naše škola bez jedů“. Celkem se do soutěže Arniky přihlásilo šestnáct týmů. Vítězem se stali žáci Základní školy Bratrství Čechů a Slováků z Bystřice pod Hostýnem.

V pátek 12. prosince jim diplomy a poukaz na několikadenní zájezd s přírodovědnou tematikou předala předsedkyně Arniky Kateřina Režná. Čtveřice žáků z deváté třídy se spolu se svou paní učitelkou podívá za odměnu na výlet do Rakouska. Úkolem soutěžících bylo zmapovat ve vybrané místnosti své školy vybavení, které může obsahovat zdraví škodlivé látky. K těmto předmětům pak hledali vhodnější alternativy. Na konci měly jednotlivé týmy zpracovat zjištěné výsledky do originální prezentace.

Při hodnocení družstev Arnika sledovala nejen preciznost zpracování, ale také nápaditost. Žáci z Bystřice pojalí prezentaci své práce jako pexe-

so, v němž dvojice tvoří toxické předměty a jejich ekologičtější varianty. Na druhém místě se umístil tým ze střední průmyslové školy chemické v Ostravě, na třetím pak studenti ze Střední školy obchodu a služeb v Ústí nad Labem. Jako odměnu získali v obou případech roční předplatné časopisu a knížky s ekologickou tematikou.

Ohlasy účastníků naznačují, že soutěž splnila svůj účel a vzbudila zájem o rizikové látky v životním, školním či pracovním prostředí. Podle žáků z Bystřice pod Hostýnem nejsou lidé dostatečně informováni o toxických látkách ve svém okolí.

„Shodli jsme se, že velká část veřejnosti není dostatečně informovaná, zvláště starší generace nebo méně vzdělaní lidé,“ uvedli žáci. „Lidé při volbě zařízení o škodlivých látkách dost často ani nepřemýšlí,“ doplnili je studenti z ústecké Střední školy obchodu a služeb. A za pravdu jim dávají také studenti z Ostravy: „Občas bylo obtížné sehnat informace o škodlivosti některých látek a odhalit složení materiálů. Ovšem zjistili jsme, že hodně zdraví škodlivých materiálů za zdraví nezávadně nahradit lze.“

Vendula Kubačková

Předání cen vítěznému týmu ze ZŠ v Bystřici pod Hostýnem. Foto: Zora Kasíková, Arnika

Podpořte nová pravidla pro kácení stromů

Ke konci minulého roku Arnika odstartovala novou petiční akci. Její úvodní konference se příhodně konala v Jihlavě, kde Centrum pro podporu občanů už několikrát zasahovalo proti nesmyslnému kácení dřevin. Záměrem celostátní petice s názvem „Zachraňme stromy - za lepší paragrafy na ochranu zeleně“ je zlepšit právní ochranu stromů, a zastavit tak jejich mizení z našich měst a krajiny. Určitě nejde o nespelnitelný cíl, i na vás záleží, kolik podpisů se nám povede získat a jakou váhu bude petice nakonec mít.

Petice obsahuje pět hlavních požadavků, které mají vést k odstranění dřev v současné legislativě. První bod se týká nezávislého posuzování hodnoty stromů. U významných dřevin by mělo být jasné, jakou ekologickou újmu kácení způsobí. Další bod prosazuje zavedení objektivitu při rozhodování a odstranění střetu zájmu například u obcí. Ty se nyní často ocitají v podivné dvojroli, kdy obec, která chce kácet, zároveň sama sobě vydává povolení. Třetí požadavek se zabývá ochranou stromořadí v kra-

jině. Například silničáři v současné době mohou kácet stromy bez povolení, takže v některých regionech zcela bezdůvodně mizí i celé aleje. Za velmi důležitý považuje Arnika čtvrtý bod. Je jím zapojení veřejnosti do rozhodování. Problémem je především kácení na oznámení, ke kterému se veřejnost nemůže vyjadřovat. Poslední požadavek zní „Méně kácet, více sázet“. Skrývá se pod ním cíl prosadit přiměřenou náhradní výsadbu za vykáčené dřeviny.

Petici za ochranu stromů podpořili a v jejím výboru jsou zpěvačka Hana Hegerová, spisovatelka Marie Hrušková, moderátor Přemek Podlaha a další významné osobnosti. Její celý text včetně podrobného vysvětlení požadavků Arniky naleznete na stránkách www.stromy.arnika.org. Pokud s naší iniciativou souhlasíte, je možné petici podepsat buďto na přiloženém archu nebo na výše uvedených stránkách. Třebaže to není vždy zřejmé, politici se o požadavky svých voličů zajímají. Velké množství podpisů nám usnadní pozici při vyjednávání o stromových paragrafech i během práce na jednotlivých případech zbytečného kácení.

Jan Losenický

Česká metropole se má stát největším stavenišťem Evropy

Plánované stavební změny ale příliš přívětivé pro občany Prahy nejsou, mohl by pokračovat titulěk. Návrh takzvaných celoměstsky významných změn územního plánu, který město představilo na podzim roku 2008, bylo možné připomínkovat do 28. ledna. Arnika od začátku se zněním návrhu nesouhlasí. Schválení jeho současné podoby by vedlo ke zhoršení dopravní situace, úbytku zeleně a předimenzované výstavbě.

Jaký je hlavní problém chystaných změn? Především jejich nekonceptnost a bezohlednost vůči běžným občanům. Návrhu nepředcházela debata s veřejností a podle toho také vypadá. V projektech není zahrnuta potřebná infrastruktura. Veřejná prostranství, zařízení pro sport, kulturu, ale i školy, školky nebo zdravotnictví a sociální služby jsou opomenuty. S výstavbou nových parků a vznikem zelených ploch se nepočítá, spíše naopak. Dvacet z navržených změn se přímo týká zastavění zeleně, dalších třináct předpokládá zabor polí. Celkem by změny vedly k zastavění osmi set hektarů zelených ploch a zemědělské půdy.

S rozvojem a novou výstavbou Arnika souhlasí, ale měla by probíhat v určitých mantinelech a obsahovat promyšlenou vizi do budoucna. Město například může přinutit investory, aby podpořili veřejnou dopravu, potřeby pěších a cyklistů. Bohužel tak nečiní a záměry investorů jsou regulovány nedostatečně nebo vůbec. Výsledkem jsou čtvrti a městské části bez života. Příkladem takového projektu je nová zástavba v lokalitě Pankrác - Budějovická. Investoři dostali volnou ruku a prostor zastavěli kancelářskými budovami. Po pracovní době se z místa stává město duchů. Chybí zde kulturní zázemí. Oblast je postižena hlukem a exhalacemi z automobilové dopravy.

Územní plán je pro každé město klíčovým dokumentem, neboť předurčuje jeho podobu na mnoho let dopředu. Plánované změny pražského územního plánu jsou natolik rozsáhlé, že by měly vycházet z důkladné analýzy potřeb města a široké diskuse s veřejností. Nic z toho v Praze neproběhlo. Sdružení Arnika proto podalo k jednotlivým návrhům připomínky. O tom, jak dopadlo jejich vypořádání, vás budeme informovat.

Martin Skalský

Poradenské okénko

Co dělat, když...

...se chci obrátit na nějakou instituci s peticí?

Petice musí být písemná, podpora na internetu ovšem zvyšuje její důležitost vzhledem k počtu podpisů. Petiční výbor není povinný, ale osobnosti v něm dodávají petici váhu. Podporovatelé uvádějí pouze své jméno, bydliště (není nutný trvalý pobyt) a podpis. Alespoň 16 let má být tomu, kdo sedí v petičním stánku. Státní orgány a samospráva musí do 30 dnů od předání petice sdělit své stanovisko a způsob jejího vyřízení. Více na www.poradna.arnika.org.

...někdo ničí vaše životní prostředí a je třeba rychle jednat?

Jste-li svědky ničení přírody, poškozování stromů, pálení odpadů a podobných činností podezřelých z hlediska zákonů na ochranu životního prostředí, volejte Českou inspekci životního prostředí. Jako dozorový orgán zřídila pro veřejnost bezplatnou linku 800 011 011. Zde vám poradí, jestli je Inspekce kompetentní v určitém případě zasáhnout, nebo kam se obrátit dále. Volat můžete v pracovních dnech od 8 do 16 hodin. Mimo tento čas použijte havarijní telefony jednotlivých oblastních inspektorátů. Najdete je na www.cizp.cz.

Arnika Děčín

V hlavním městě Německa proběhlo v polovině října dvoudenní setkání příznivců a zastánců ekologicky šetrné dopravy pořádané Nadací Partnerství. Za Arniku se berlínské exkurze zúčastnil Kamil Repeš. Arnika chtěla pro veřejnost a děčínské zastupitele následně připravit seminář týkající se principů trvale udržitelné dopravy ve městech. Kvůli nedostatečné podpoře děčínské magistrátu se ale tento záměr nakonec nepodařilo uskutečnit.

Na konci listopadu jsme v Ústí nad Labem v Knihkupectví Beran zahájili turné toxikologa Teda Schettlera po České republice. Americký lékař přijel na pozvání Arniky představit svou knihu „Generace v ohrožení“. Více se o jeho návštěvě dozvíte z reportáže a rozhovoru na stranách jedna až tři.

Těsně před vánocemi jsme s pomocí děčínských a pražských dobrovolníků zrealizovali happening „Jak si neotrávit Vánoce“. Akce proběhla před obchodním centrem na Andělu v Praze. Vánoční stromek, slavnostně vyzdobený stůl, pochutiny a vánoční dárky, to vše skryté pod plastovou fólií a k tomu velká žlutá kachnička se symbolem PVC varovaly spotřebitele před nebezpečím, jež se může skrývat ve spotřebním zboží a obalech z tohoto plastu. Cílem happeningu bylo spotřebitele upozornit na výrobky z PVC, které mohou uvolňovat škodlivé látky např. ftaláty, adipáty a další změkčovadla.

Kamil Repeš

Arnika Jihlava

S příchodem doby vegetačního klidu se v mnoha místech na Vysočině opět objevují snahy o zbytečné kácení jinak zdravých stromů. Již v listopadu prováděla zahradnická firma z Brna údržbu dřevin na židovském hřbitově ve Větrném Jeníkově. Některé stromy byly ošetřeny, ale dvacet z nich bylo bez povolení pokáceno. V prosinci nás občané upozornili na další případ u jihlavského nájezdu na dálnici D1. Ředitelství silnic a dálnic (ŘSD) mělo pro prořezávku dřevin v okolí křižovatky potřebné doklady v pořádku. Při vlastním zásahu však pracovníci ŘSD odstranili stromy a keře i tam, kde k tomu již oprávnění nebyli. Zaměstnanci obou zmíněných firem provádějí obdobné zásahy pravidelně a je proto velmi pravděpodobné, že jsou s příslušnou legislativou dobře seznámeni.

Pro odstranění stromů v obcích se uvádějí různé „pádne“ důvody. K tradičním patří tvrzení, že „ze stromů padá moc listů“. V Horní Cerekvi na Pelhřimovsku bylo z tohoto důvodu pokáceno jedenáct zdravých stromů, které rostly okolo školního hřiště. O jejich pokácení usilovali členové fotbalového klubu již před dvěma lety. Pracovníci České inspekce životního prostředí však tehdy rozhodli, že stromy jsou zdravé a kácení není nutné. V Novém Rychnově se má zase porazit jedenáct lip, které rostou okolo kostela na náměstí. Místní občané společně s Arnikou požádali pana starostu o odklad rozhodnutí do doby, než bude vypracován posudek. Lidé si přejí odborné ošetření životaschopných stromů. Pokáceny by měly být jen stromy opravdu nemocné a za ně by měly být vysazeny mladé stromky. Okapy kostela lze před padajícím listím pokrýt ochrannou sítí.

Jana Vitnerová

Arnika Praha

V Praze se konal počátkem listopadu seminář „Ochrana stromů a zeleně ve městech a obcích“. Akci pořádalo Centrum pro podporu občanů. Arnika nabídla prostor odborníkům, kteří se problematice věnují z různých hledisek. K probíraným tématům patřily: význam zeleně na lidské zdraví, právní rámec ochrany dřevin, způsoby určování hodnoty dřevin, zajištění vhodné péče a další. Přítomnost špičkových expertů v roli přednášejících byla hlavním důvodem vysoké účasti. Mezi téměř čtyřiceti návštěvníky převládali lidé z neziskových organizací, občanských iniciativ, zástupci samospráv a média. Obdobnými akcemi se Arnika snaží zlepšit přístup k péči o městskou zeď a stromy v krajině.

Součástí semináře byla i přednáška urbanisty Karla Maiera o významu zeleně ve městech. Foto: Jan Losenický, Arnika

Pražská pobočka pořádá pro veřejnost pravidelné přednášky, které se konají vždy druhou středu v měsíci. Poslední s názvem „Co umí strom“ proběhla v polovině února. Biolog Jan Pokorný během ní seznámil přítomné s významem stromů. Ukázal, jak zeď ovlivňuje mikroklima konkrétní ulice nebo krajiny. Tématu se více věnujeme na třetí straně tohoto čísla. Seznam plánovaných přednášek, najdete v příloženém letáku nebo na našich stránkách: www.praha.arnika.org.

Jan Losenický

Arnika Ostrava

Také Ostravu navštívil Ted Schettler, uznávaný americký odborník na reprotoxické látky. Svou knihu „Generace v ohrožení“, jejíž český překlad vydává sdružení Arnika, prezentoval na tiskové konferenci v literární kavárně Academia. Ze stran novinářů padly i otázky ohledně vlivu zhoršené kvality ovzduší ostravského regionu na lidské zdraví. Skutečnost, že látky znečišťující ovzduší znamenají reálnou hrozbu pro plodnost zdejších obyvatel, Ted Schettler potvrdil. Během své přednášky na Fakultě zdravotnických studií v Ostravě-Zábřehu pak seznámil s problematikou reprotoxických látek v životním prostředí také studenty a studentky zdejší univerzity.

Počátkem listopadu proběhlo na ostravském magistrátu veřejné projednání o plánované výstavbě tzv. Severního spoje. V území, kudy má nová silnice procházet, se nachází přírodní památka Turkov. Jedná se o zachovalý lužní les s mnoha chráněnými živočichy a rostlinami. Dvě z celkem čtyř navrhovaných variant by přímo zasáhly tuto cennou lokalitu, proti čemuž jsou nejen ekologové, ale také mnoho místních občanů. Ostravská pobočka Arniky využila možnost podat k záměru připomínky. Uvidíme, co přinese jejich vypořádání.

Vendula Kubačáková

Proč s Arnikou?

Ve čtvrtém Arniku 2008 jste si mohli na poslední straně přečíst, jakým hlavním aktivitám se Arnika v minulém roce věnovala. Dnes vám přinášíme odpovědi čtyř lidí, kterých jsme se zeptali, proč se rozhodli bránit životní prostředí právě s Arnikou. Jejich slova můžete chápat i jako poděkování vám všem, co sdílíte přesvědčení, že neziskové organizace do demokratické společnosti patří. Dlouhodobá podpora jednotlivců umožňuje Arnice zůstat nezávislou a funkční organizací. Pro lidi z týmu Arniky je současně i důležitou vzpruhou. Na projektech a kampaních se nám pracuje mnohem lépe, pokud víme, že v tom nejsme sami. Možná, že někteří z vás hledají důvody, proč naše sdružení v roce 2009 podpořit, třeba je najdete v následujících větách.

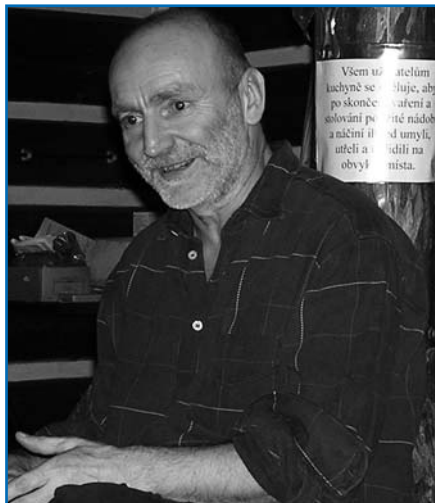

„Pokud si pamatuji, Arnika se mi přihodila, když se vyčlenila z Děti Země. Podporuji ochránářská seskupení obecně z důvodů, které jsem mnohokrát vyložil. Za podmínku přežití nejen lidstva, nýbrž i méně škodlivých druhů, považuji to, aby se lidé naučili žít šetrně se světem všeho života, tedy abychom nezatěžovali svět všeho života nadměrnými nároky svého lidského světa. To považuji za nejdůležitější úkol naší přesytené společnosti i za celkový smysl všech jednotlivých činností Arniky. Proto ji podporuji - a díky jí a seskupením jí podobným - nelámu nad lidstvem zcela hůl.“

Erazim Kohák, vysokoškolský učitel

„Při hledání brigády o posledních prázdninách mi padla do oka nabídka Arniky. Šlo o direct dialogue, tedy oslovování možných přispěvatelů přímo na ulicích. Domluvila jsem si schůzku se zástupci Arniky, kteří mi přišli sympatičit. Během své práce jsem se lépe seznámila s činností sdružení a rozhodla se na aktivitách Arniky podílet i dál. Po dvou týdnech brigády jsem tak vyrazila na svou první dobrovolnickou akci, informační stánek na trutnovském festivalu. Tam jsem přišla na to, že mě věci, které dělám proto, že chci, a ne proto, že mi za ně někdo zaplatí, baví mnohem víc. Od té doby chodím na akce Arniky pravidelně a jsem ráda, že můžu pomoci jak vlastní aktivitou, tak finančně. Poté, co jsem přesvědčila o důležitosti finanční podpory i část své rodiny, jsem se zapojila taky. Doufám, že nám spolupráce ve všech směrech dlouho vydrží.“

Jana Bartůňková, studentka

„Myslím, že každý slušný člověk, jehož základní životní potřeby jsou pokryty, by měl část svých příjmů věnovat na dobročinné účely. Kam a komu poslat své peníze samozřejmě závisí na jeho názorových prioritách a znalosti organizací, které se dobročinností zabývají.“

Já se rozhodl pro

Arniku, neboť si myslím, že její činnost spočívající v ochraně životního prostředí - to jest i ochraně mě - před nezodpovědnými a nenasytými komerčními společnostmi i jednotlivci je důležitá a považuji ji v daném segmentu neziskového sektoru za nejlepší.

Činnost neziskových organizací je v tomto směru nezastupitelná, neboť svým způsobem kontroluje i státní orgány, které jsou někdy náchylné stranit velkým průmyslovým podnikům ke škodě nás všech.“

Ladislav Hlavatý, vysokoškolský učitel

„O Arnice jsem se dozvěděla v souvislosti se snahou našeho občanského sdružení Za evropský Jarov. V létě roku 2007 jsme začali oponovat výstavbu velkokapacitní garáže pro téměř tři sta aut, která má stát přímo na pozemku školní zahrady. S úsilím o záchranu zeleně nám od začátku pomáhalo Centrum pro podporu občanů Arniky.“

Na činnosti Arniky se mi líbí, že se snaží své projekty dotáhnout do úspěšného konce. Že nejde jen o myšlenky či sliby. Já sama přírodu velmi miluji, vím, jak jsou cenné stromy, jak jsou životadárné a jak je naprosto nehorázné ničit je tam, kde to není z nějakého závažného důvodu skutečně třeba. V současné době vnímám velký rozpor mezi tím, jak se děti ve škole učí ekologické výchově a správnému přístupu k našemu životnímu prostředí, a mezi tím, co se děje v praxi. Na jedné straně se vynakládá nemalé úsilí na to, aby se budoucí generace správně postavila k ochraně prostředí, v němž žijeme, a na druhé straně se vynakládá, bohužel, rovněž nemalé úsilí na to, aby se v řadě případů toto prostředí ničilo.“ (redakčně kráceno)

Libuše Havlíčková, učitelka anglického jazyka